

TAAL OP MAAT. NAAR EEN DUURZAAM TAALBELEID IN HET HOGER ONDERWIJS

In haar rapport *Nederlands in het hoger onderwijs, een verkennende literatuurstudie naar taalvaardigheid en taalbeleid*, signaleert de Nederlandse Taalunie dat de taalvaardigheid van studenten in het Vlaamse en Nederlandse hoger onderwijs niet altijd voldoende is. Ze stelt de vraag hoe studenten zich de nodige talige bagage eigen kunnen maken om te slagen voor hun studie en in hun latere beroepsleven. Ze stelt vast dat er een dringende behoefte is aan een taalbeleid. Dat ook de NVAO (de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie, die opleidingen hoger onderwijs beoordeelt) deze boodschap serieus neemt, bewijzen de aanbevelingen die de organisatie geeft voor de kwaliteitstoetsingen van hogescholen en universiteiten: een taalbeleid is belangrijk om mensen de kennis en de vaardigheden bij te brengen waarmee ze de grote maatschappelijke uitdagingen van morgen kunnen aangaan.¹ Ook visitatiecommissies zien het nut van taalbeleid in en waarderen een duurzaam beleid dat “taal wil verankeren in alle domeinen van de opleiding” als een sterk punt.

Wat is er aan de hand met de taal en taalvaardigheid van de huidige studentenpopulatie in het hoger onderwijs? Waarom precies is taalbeleid hier een kwestie? Verschillende onderzoeken verwijzen vooral naar schrijfproblemen: een tekst degelijk opbouwen blijkt moeilijk voor studenten. Ook worden knelpunten over stijl, register en woordgebruik gesignaleerd. Een derde aspect zijn problemen met spelling en grammatica, al formuleren onderzoekers over dat laatste ook tegenstrijdige conclusies.² Problemen duiken ook op als het om leesvaardigheid gaat: studenten vatten vaak niet de essentie van een tekst. Over luister- en spreekvaardigheid is voorlopig nog weinig onderzoek verricht. Docenten signaleren hier problemen met noteren tijdens de lessen en met regionaal taalgebruik tijdens mondelinge opdrachten.³

Hogescholen en universiteiten organiseerden zich om deze problemen aan te pakken, en in heel wat instellingen voor hoger onderwijs in Nederland en Vlaanderen ontstonden waardevolle initiatieven om te werken aan de taalvaardigheid van studenten. In 2006 verenigden Nederland en Vlaanderen zich in het Nederlands-Vlaams Platform Taalbeleid voor Hoger onderwijs. In Vlaanderen is sinds 2008 het Vlaams Forum voor Taalbeleid en Taalondersteuning actief. Beide organisaties willen via kennisdeling en uitwisseling van ervaring een weloverwogen taalbeleid in het hoger onderwijs stimuleren en op die manier

bijdragen aan zinvolle taalbeleidsacties. Op de jaarlijkse prestigieuze bijeenkomst *Het Schoolvak Nederlands (HSN)* kreeg taalbeleid een aparte themakolom. Onderzoek over taal en taalbeleid in het hoger onderwijs krijgt de laatste jaren steeds meer aandacht. Daarmee gepaard gaan diverse publicaties over hoe een taalbeleid concreet kan worden gevoerd. En wie zich in de materie wil specialiseren, kan ook een cursus volgen tot taalbeleidsexpert voor de verschillende onderwijsniveaus.

Hoe kan een taalbeleid nu een oplossing bieden voor de aangehaalde problemen? Wat is taalbeleid wel of niet, en hoe kan het gevoerd worden? Met taalbeleid verwijzen we veeleer naar een didactisch concept dan naar taalonderwijs in enge zin. Taalbeleid heeft niet in de eerste plaats en zeker niet alleen te maken met Nederlands (of met vreemde talen) an sich. Het heeft betrekking op alle vakgebieden die in het curriculum van een opleiding voorkomen. Taal speelt immers in elk vak een fundamentele rol als instrument om te leren en te studeren en om zich vakkundig op een beroep voor te bereiden - of dat nu om wiskundige, wetenschappelijke, economische, sociale of om talige opleidingen gaat. In het hoger onderwijs speelt bovendien “academisch taalgebruik”, het wetenschappelijke taalgebruik dat de student gaandeweg onder de knie moet krijgen, een grote rol.

Grosso modo onderscheiden we drie vormen van taalbeleid.⁴ In een eerste model krijgen studenten een taaltoets en op basis daarvan worden zij al dan niet uitgenodigd voor remediëring. Zo worden alleen taalzwakke studenten bereikt en gebeurt de remediëring buiten het parcours van een opleiding. Wanneer dat traject bovendien vooral inzet op spelling en grammatica, spreken we over een “smalle visie” op taalbeleid. Het taalbeleid is dan volledig een zaak van taaldocenten die ervoor moeten zorgen dat de taalzwakkere studenten toch een taaltoets correct Nederlands halen.

Een tweede type brengt taal- en vakdocenten samen om studenten te beoordelen op opdrachten die we “talig” kunnen noemen: een vakkundige presentatie geven over een economische problematiek, een scriptie schrijven over een historische kwestie... Taal en inhoud blijven evenwel netjes gescheiden: de taaldocent controleert de taalaspecten (voor het taalvak), terwijl de vakdocent focust op de inhoud van de opdracht voor het inhoudelijke vakgebied. In dit geval is het taalbeleid weliswaar gekoppeld aan de leerstof, maar deze vorm blijft erg productgericht, het accent ligt op het eindresultaat.

Een derde, brede visie gaat uit van het inzicht dat taalcompetenties nauw verweven zijn met vakinhoud en studiemethode. Op die manier worden opleidingen verplicht na te denken over waar, hoe en waarom in de opleiding taal belangrijk is voor de student. Taal en inhoud hangen onherroepelijk samen: wie als student een opdracht goed structureert,

formuleert en vormgeeft, zal inhoudelijk een betere taak afleveren. Het gaat hier dus niet in eerste instantie over taalcorrectheid, maar om specifieke taalbehoeften. Dit type van taalbeleid zit verankerd in alle aspecten van een opleiding, gaat alle docenten van het opleidingsteam aan en focust op de *taalontwikkeling* van elke student. Niet alleen het eindproduct is belangrijk, maar ook de weg ernaartoe: de student moet een taal leren leren, moet bewust de taal verwerven die nodig is voor studie en beroep. Studenten zelfredzaam maken op het vlak van taalvaardigheid, dat is het hoofddoel.

Om dat type te realiseren, moeten alle docenten die deel uitmaken van een opleidingsteam (de visie op) het taalbeleid onderschrijven. Taal is geen afzonderlijk studieonderdeel, maar hangt samen met vakinhoud. Docenten die zich daarvan bewust zijn, spelen daarop in tijdens hun lessen door bijvoorbeeld bewuster interactief te werken (de studenten dus meer te laten verwoorden) en taalfeedback te geven. Of door de context van de les vooraf, tijdens of nadien bij de student te activeren, zodat de student verplicht wordt om met de taal van de les aan de slag te gaan.

Bij elk beroep hoort ook een specifieke taal die afgestudeerden moeten beheersen om aan de slag te kunnen gaan. Die taal is voor elke opleiding anders. Verpleegkundigen moeten bijvoorbeeld schriftelijk rapporteren, marketeers moeten hun product mondeling verkopen. Sociaal werkers moeten de meest uiteenlopende gespreksvaardigheden beheersen.

Hogescholen en universiteiten zoeken volop naar manieren om tegemoet te komen aan de taalbehoeften van hun studenten en streven naar een bedachtzaam taalbeleid. Ze brengen de behoeftes van opleidingen en hun studenten in kaart, ontwikkelen kijkwijzers met uniforme taalcriteria voor vakinhoudelijke opdrachten, organiseren vormingen voor docenten om aandacht te hebben voor taal in hun vak en workshops voor studenten om hun studiemateriaal beter te leren analyseren, ze ondersteunen studenten bij het schrijven van papers, ontwikkelen taaltoetsen die inspelen op de behoeften van opleidingen...

Om een breed taalbeleid in te voeren is een gestructureerde aanpak nodig. Hoe gebeurt dat in de praktijk? Welke componenten heeft zo'n beleid? Wie zijn de betrokken partijen?

Een gefundeerd taalbeleid werkt op twee sporen: het beleid en de praktijk. Een taalbeleid begint met een visie op taal die tot leven komt in de dagelijkse praktijk met de student. Beleid en praktijk doorkruisen de verschillende niveaus waarop het taalbeleid actief is: de hogeschool (directie en diensten), de opleiding (departementen, faculteiten, studierichting, ...), de student en het werkveld waar de afgestudeerde terechtkomt.

Wie een visie op taalbeleid voor een instelling hoger onderwijs uitwerkt, moet rekening houden met hoe het *management* kijkt naar de instelling hoger onderwijs. De visie

op taal en het daaruit voortvloeiende beleid is daarom geënt op de missie, de visie en de waarden van de organisatie. In de praktijk kan een Kernteam Taalbeleid geïnstalleerd worden, dat in samenwerking met de diensten in de instelling het taalbeleid uitvoert. Zo werkt het Kernteam Taalbeleid bijvoorbeeld samen met de Dienst Kwaliteitszorg, waardoor het taalbeleid ook in het kwaliteitssysteem van de hogeschool opgenomen wordt.

Ook in de *opleiding* moet het taalbeleid op de twee sporen werken. Het hoofd van de opleiding moet achter de visie op taal en taalbeleid staan. Wie taalbeleid opneemt in de beleidsplannen of visietekst van de opleiding, betreft de docenten bij het taalbeleid en stimuleert hen om het uit te voeren. Zij kunnen samen met het kernteam van de hogeschool instrumenten uitwerken voor de dagelijkse praktijk. Twee voorbeelden: een e-mailcharter waarmee iedereen in de opleiding aan de slag gaat, een kijkwijzer voor papers of voor andere regelmatig terugkerende teksten waarmee elke docent werkt. Instrumenten zijn één kant van het verhaal, de docenten vormen is een ander aspect. Het kernteam organiseert vormingen op maat van de opleiding. In een studierichting uit de psychosociale sector kan reflecteren een thema zijn, in een wetenschappelijke opleiding bijvoorbeeld medische vaktaal.

De studenten komen dagelijks in aanraking met zowel de instrumenten als de lespraktijk. Zij gebruiken het aangeboden materiaal: kijkwijzers, charters, taalwebsites, taalfeedback, ... Hun behoeften en hun respons zijn absoluut noodzakelijk voor het taalbeleid, zowel voor de beleidskeuzes van de opleiding als voor de praktijk.

Ten slotte is er nog het arbeidsterrein van de opleiding. Dat is belangrijk als adviesorgaan: welke taal hebben afgestudeerden nodig in de dagelijkse praktijk op de werkvloer? Via werkveldcommissies kan ook het werkveld zijn behoeften kenbaar maken. Aan de hand van onderzoeks- en dienstverleningsprojecten kan de hogeschool of universiteit zelfs een taalbeleid uitwerken voor (privé)organisaties. In een dergelijk onderzoek kunnen ook weer studenten betrokken worden, wat de cirkel van betrokken partijen sluit: het kernteam (hogeschoolniveau), de opleiding (opdrachtgever onderzoek), de student (voert het onderzoek bijvoorbeeld uit in het kader van een eindproef) en het werkveld als cliënt in dat geval.

Om de effecten van een dergelijk taalbeleid te meten, is het nog te vroeg. Wel zijn er al eerste voorzichtige indicaties die erop wijzen dat een uniforme taalbegeleiding in opleidingen wel degelijk vruchten afwerpt. Studenten krijgen duidelijke en eenduidige vereisten voor taal (en niet meer impliciet zoals vroeger), ze krijgen ondersteuning vanuit verschillende hoeken in hun opleiding, ook daar waar ze het niet meteen verwachten van de docenten in kwestie. Ze werken bewust en onbewust aan de ontwikkeling van de taal die ze

moeten beheersen om beter te studeren en effectiever te schrijven, spreken, luisteren en lezen in functie van hun latere beroep. Daardoor worden ze niet geconfronteerd met taallessen omwille van de taal. Precies die insteek motiveert hen omdat ze niet alleen het nut ervan inzien, maar ook omdat ze alle aspecten van hun talent willen ontplooien – ook de talige.

ILSE MESTDAGH EN GERTI WOUTERS

Noten

- (1) http://www.nvao.net/page/downloads/NAS_PPT_alg_nov-dec_2013.pdf
- (2) De Wachter en Heeren, 2011; Van Houtven en Peters, 2010
- (3) Herelixka en Verhulst, 2014
- (4) Van der Westen en Wijsbroeck, 2011

LITERATUUR

- ELKE PETERS & TINE VAN HOUTVEN, *Taalbeleid in het hoger onderwijs, de hype voorbij?*, Acco, Leuven, 2010.
- Nederlandse Taalunie, *Nederlands in het hoger onderwijs, Een verkennende literatuurstudie naar taalvaardigheid en taalbeleid*, 2014. Online: <http://goo.gl/IJwlqg>
- PATRICK ROOIJACKERS & WILMA VAN DER WESTEN, “Taalbeleid in de praktijk”, in: PATRICK ROOIJACKERS, WILMA VAN DER WESTEN & JOHAN GRAUS (RED), *Taal Centraal, Taalbeleid in het Nederlandse en Vlaamse onderwijs*, Vereniging van Leraren in Levende Talen, Naarden, 2009. Online: <http://goo.gl/AFdKBD>
- LIEVE DE WACHTER & JORDI HEEREN, *Taalvaardig aan de start. Een behoefteanalyse rond taalproblemen en remediëring van eerstejaarsstudenten aan de KU Leuven*, Interfacultair Instituut voor Levende Talen/KU Leuven, 2011. Online: https://ilt.kuleuven.be/cursus/docs/Behoefteanalyse_TaalVaST.pdf
- WILMA VAN DER WESTEN & DOMIEN WIJSBROEK, “Slecht in taal, slecht in studie? Resultaten van een onderzoek naar de relatie tussen taalvaardigheid en studiesucces”, in: STEVEN VANHOOREN & ANDRÉ MOTTART (RED.), *Vijfentwintigste Conferentie Het Schoolvak Nederlands*, Academia Press, Gent, 2011. Online: <http://goo.gl/DgL84O>
- ILSE MESTDAGH EN GERTI WOUTERS, “Taal op maat van de New Young Professional. Van visie naar praktijk in Howest”, in: STEVEN VANHOOREN & ANDRÉ MOTTART (RED.), *Vijfentwintigste Conferentie Het Schoolvak Nederlands*, Academia Press, Gent, 2011.